

به نام خدا

دشتستان، سرزمین تمدن ها از دوران باستان تا امروز

مولفان :

امراه شیخانی

فاطمه شیخانی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: شیخیانی، امراله، ۱۳۶۰
عنوان و نام پدیدآور: دشتستان، سرزمین تمدن ها از دوران باستان تا امروز/ مولفان امراله
شیخیانی، فاطمه شیخیانی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۳۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۹۹۳-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: دشتستان
شناسه افزوده: شیخیانی، فاطمه، ۱۳۶۱
رده بندی کنگره: Q۳۸۷
رده بندی دیویی: ۰۱۰/۸
شماره کتابشناسی ملی: ۹۷۲۷۸۰۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: دشتستان، سرزمین تمدن ها از دوران باستان تا امروز
مولفان: امراله شیخیانی - فاطمه شیخیانی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۳۴۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۹۹۳-۹

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

فهرست

مقدمه.....	۱۱
فصل اول: معرفی دشتستان	۱۳
موقعیت جغرافیایی دشتستان و تأثیر آن در تمدن‌های باستانی	۱۴
ساختار اجتماعی و فرهنگی دشتستان در گذر زمان	۱۶
جایگاه دشتستان در تمدن‌های ایران باستان	۱۹
ساختار مدیریتی و سیاسی دشتستان در دوران‌های مختلف	۲۰
نقش دشتستان در تحولات سیاسی ایران از گذشته تا امروز	۲۲
فصل دوم: مردم‌شناسی دشتستان	۲۵
قومیت‌ها و زبان‌های رایج در دشتستان از دوران باستان تاکنون	۲۶
آداب و رسوم مردم دشتستان و ریشه‌های تاریخی آن	۲۸
مراسم مذهبی	۲۹
آیین‌های مربوط به تولد و مرگ	۲۹
پوشش‌های سنتی دشتستان	۲۹
پوشش زنان دشتستان	۳۰
پوشش مردان دشتستان	۳۰
جشن‌های مذهبی دشتستان	۳۰
جشن نوروز	۳۰
جشن‌های مذهبی محرم و عاشورا	۳۱
جشن‌های ملی و تاریخی دشتستان	۳۱

۳۱	..... جشن مهرگان
۳۱	..... جشن‌های محلی و قومی
۳۲	..... تغییرات جشن‌ها در دشتستان در دوران معاصر
۳۲	..... تأثیرات فرهنگی و اجتماعی دشتستان بر منطقه در طول تاریخ
۳۵	..... نقش زنان و خانواده‌ها در ساختار اجتماعی دشتستان در گذر زمان
۳۷	..... تحولات جمعیتی و تاریخی در دشتستان
۳۹	..... فصل سوم: اقتصاد و منابع دشتستان
۴۲	..... کشاورزی و باغداری در دشتستان از دیرباز تاکنون
۴۳	..... منابع طبیعی و محیط زیست دشتستان و بهره‌برداری تاریخی از آن
۴۴	..... چالش‌ها و فرصت‌های اقتصادی دشتستان در طول دوران
۴۵	..... نقش بانک‌ها و مؤسسات مالی در اقتصاد دشتستان در دوره‌های مختلف ...
۴۶	..... تأثیر تحریم‌ها و بحران‌های اقتصادی بر دشتستان از گذشته تا امروز
۴۹	..... فصل چهارم: آثار تاریخی و گردشگری دشتستان
۴۹	..... آثار باستانی دشتستان از دوران باستان
۵۰	..... کاخ چرخاب برازجان
۵۰	..... کاخ بردک سیاه دشتستان
۵۱	..... کوشک اردشیر دشتستانپ
۵۱	..... غار چهل‌خانه دشتستان
۵۲	..... آثار اسلامی و دوران بعد از اسلام

۵۲	کاروانسرای مشیرالملک برازجان
۵۲	پل مشیر دالکی
۵۳	بقعه آقا میرهداف
۵۳	آرامگاه شیخ منصور خزاعی
۵۴	شهر تاریخی توز
۵۵	جاذبه‌های طبیعی و گردشگری
۵۵	جاذبه‌های گردشگری طبیعی و تاریخی دشتستان
۵۵	نقش دشتستان در تاریخ ایران و تمدن‌های باستانی
۵۵	نقش دشتستان در دوران هخامنشیان و ساسانیان
۵۶	دوران اسلامی و نقش دشتستان در تحولات اسلامی
۵۶	دشتستان در دوران معاصر
۵۷	اهمیت دشتستان در جاذبه‌های گردشگری جنوب ایران
۵۸	فرصت‌ها و تهدیدهای گردشگری دشتستان در طول تاریخ
۵۸	فرصت‌های گردشگری دشتستان
۵۹	تهدیدهای گردشگری دشتستان
۶۰	تحلیل و بررسی آثار تاریخی دشتستان
۶۰	آثار باستانی دوران پیش از اسلام
۶۰	آثار باستانی دوران اسلامی
۶۱	آثار تاریخی در دوران معاصر
۶۱	چالش‌ها و تهدیدها

نتیجه‌گیری	۶۱
تأثیر گردشگری بر اقتصاد محلی دشتستان	۶۲
فصل پنجم: مسائل و چالش‌های اجتماعی دشتستان	۶۵
وضعیت آموزش و پرورش در دشتستان در دوره‌های مختلف	۶۷
وضعیت بهداشت و درمان دشتستان از گذشته تا امروز	۶۹
چالش‌های اشتغال و بیکاری دشتستان در گذر زمان	۷۰
مشکلات زیرساختی و توسعه‌ای دشتستان در طول تاریخ	۷۳
راهکارهای توسعه اجتماعی و اقتصادی دشتستان	۷۴
مشکلات اجتماعی و راه‌حل‌های پیشنهادی برای آینده	۷۶
فصل ششم : آینده دشتستان و چشم‌انداز توسعه	۷۹
پروژه‌های توسعه‌ای دشتستان با رویکرد تاریخی	۸۱
چشم‌انداز آینده اقتصادی و اجتماعی دشتستان	۸۳
نقش جوانان و نهادهای دولتی در توسعه دشتستان	۸۴
تحولات فرهنگی و اجتماعی دشتستان در آینده	۸۵
بررسی فرصت‌های همکاری‌های بین‌المللی در دشتستان	۸۹
برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای آینده دشتستان	۹۲
تحلیل چشم‌انداز گردشگری و کشاورزی دشتستان	۹۳
تحلیل چشم‌انداز گردشگری دشتستان	۹۴
تحلیل چشم‌انداز کشاورزی دشتستان	۹۴

۹۷	فصل هفتم: فرهنگ و هنر دشتستان .....
۹۸	تاریخچه فرهنگ و هنر در دشتستان از دوران باستان .....
۹۸	دوران ایلامیان و هخامنشیان .....
۹۸	دوران ساسانیان و نقش آفرینی فرهنگی دشتستان .....
۹۹	دوران اسلامی و شکوفایی هنر و ادبیات .....
۹۹	دوران صفویه و تأثیرات فرهنگی جدید .....
۹۹	دوره قاجار و نقش دشتستان در هنر و فرهنگ جنوب ایران .....
۹۹	دوران معاصر و حفظ فرهنگ .....
۱۰۰	موسیقی و هنرهای نمایشی در دشتستان .....
۱۰۰	موسیقی سنتی دشتستان .....
۱۰۰	سازهای محلی دشتستان .....
۱۰۱	هنرهای نمایشی در دشتستان .....
۱۰۱	تأثیر موسیقی و نمایش بر زندگی مردم دشتستان .....
۱۰۱	آیین‌ها و نمایش‌های سنتی به‌عنوان نمادهای فرهنگی .....
۱۰۲	زبان و ادبیات عامیانه، بازتابی از هویت فرهنگی .....
۱۰۲	چالش‌های پیش‌روی فرهنگ و هنر دشتستان در دنیای مدرن .....
۱۰۲	آثار هنری دشتستان در سطح ملی و بین‌المللی .....
۱۰۳	چالش‌ها .....
۱۰۴	فرصت‌ها .....

فصل هشتم: سیاست و تحولات اجتماعی دشتستان	۱۰۷
تحولات اجتماعی دشتستان	۱۰۷
تحولات سیاسی دشتستان	۱۰۸
تاریخچه سیاسی دشتستان از دوران باستان تا امروز	۱۰۹
تحولات اجتماعی و سیاسی دشتستان در قرن اخیر	۱۱۱
تأثیر انقلاب اسلامی بر دشتستان	۱۱۳
تأثیرات سیاسی انقلاب اسلامی در دشتستان	۱۱۳
تأثیرات اجتماعی انقلاب اسلامی در دشتستان	۱۱۳
تأثیرات اقتصادی انقلاب اسلامی در دشتستان	۱۱۴
ساختار سیاسی شهرستان و مشارکت شهروندان	۱۱۵
تحلیل وضعیت حقوق بشر و آزادی‌های مدنی در دشتستان	۱۱۷
تعاملات دشتستان با دیگر مناطق ایران و جهان	۱۱۹
تأثیر تحولات سیاسی کشور بر دشتستان و حماسه زنان لرده	۱۲۰
زنان لرده	۱۲۱
نتیجه گیری	۱۲۳
منابع	۱۲۹

بسم الله الرحمن الرحيم

دشتستان، سرزمینی که در دل تاریخ ایران باستان قرار دارد، سرزمینی که از دوران‌های دور تا به امروز شاهد تمدن‌ها، فرهنگ‌ها و تحولات بسیاری بوده است. این سرزمین که امروز با نام دشتستان شناخته می‌شود، در گذشته‌های دور دروازه‌ای بود به جهان‌های بزرگ و عرصه‌ای برای رشد و شکوفایی تمدن‌های مختلف. از آثار باستانی و یادگارهای فرهنگی گرفته تا تاثیرات اجتماعی و سیاسی که دشتستان در روند تاریخ ایران ایفا کرده است، همگی نشان از جایگاه ویژه این منطقه در تاریخ کشورمان دارند.

کتاب حاضر که با عنوان دشتستان، سرزمین تمدن‌ها از دوران باستان تا امروز به رشته تحریر درآمده است، نتیجه سال‌ها تلاش و پژوهش است که در راستای شناخت و معرفی این دیار کهن به نگارش درآمده است. دشتستان به عنوان یکی از مهم‌ترین مناطق تاریخی ایران، همواره در دوران‌های مختلف تاریخ کشور عزیزمان، نقش بزرگی در شکل‌گیری و پیشرفت تمدن‌های مختلف داشته است. در این اثر سعی شده است که بر جنبه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و تاریخی این سرزمین پرداخته و تحولات آن از دیرباز تا امروز مورد بررسی قرار گیرد.

در این مسیر، من مدیون خانواده عزیزم هستم که همواره حامی و پشتیبان من بوده‌اند. آن‌ها با محبت و انگیزه‌بخشی‌هایشان، نه تنها مرا در این پروژه مهم همراهی کردند بلکه به من آموختند که همواره در برابر مشکلات و چالش‌ها با اراده و استقامت پیش بروم. از این رو، این اثر را به آنان تقدیم می‌کنم.

همچنین، الگوهایی که از شهدای عزیز این مرز و بوم گرفته‌ام، همواره برای من مشعل راه بوده است. ایثار و فداکاری این بزرگواران، درسی بزرگ برای تمامی نسل‌هاست که به ما یاد می‌دهند تا در راه اعتلای فرهنگ و تاریخ کشور عزیزمان گام برداریم و هیچ‌گاه از اصول و ارزش‌های انسانی و اسلامی دست برنداریم.

باشد که این اثر کوچک بتواند سهمی هرچند اندک در شناساندن این سرزمین کهن و پر افتخار به نسل‌های آینده داشته باشد.

با تقدیم احترام

ام‌الله شیخیانی

بسمه تعالی

دشتستان سرزمین تمدن‌ها از دوران باستان تا امروز بدین‌گونه آغاز می‌شود

این کتاب حاصل سال‌ها تحقیق و پژوهش در تاریخ و تمدن دشتستان است که در طی آن سعی بر آن بوده تا گوشه‌ای از تاریخ غنی و پر بار این منطقه را در برابر خوانندگان محترم قرار دهم. نگارش این اثر برای من نه تنها یک فرآیند علمی، بلکه یک سفر معنوی و احساسی به دنیای اجداد و پیشینیان بوده است.

این کتاب را با همکاری پدر عزیزم آغاز کرده‌ام که همواره مانند یک دوست وفادار و پشتیبان، در تمامی مراحل زندگی و پژوهش‌هایم همراه بوده و از تجربیات گران‌بهای ایشان بهره‌مند شده‌ام. از مادرم نیز سپاسگزارم که همیشه با تشویق‌ها و حمایت‌های معنوی‌اش به من انگیزه داده است تا در این مسیر پیش بروم. همچنین از خواهر گرامی‌ام زهرا که همانند یک دوست وفادار در کنارم بوده و همیشه در همه مراحل، همیار و همدل بوده است، قدردانی می‌کنم.

این کتاب را با عشق و احترام به این عزیزان تقدیم می‌کنم که هر یک به نوعی در شکل‌گیری و نگارش آن نقشی پررنگ داشته‌اند.

دعا گوی شما

فاطمه شیخیانی

مقدمه

دشتستان، یکی از مناطق تاریخی ایران، دارای پیشینه‌ای غنی از دوران باستان تاکنون است. این سرزمین که در جنوب غربی ایران و در استان بوشهر قرار دارد، به دلیل موقعیت جغرافیایی و استراتژیک خود، همواره مورد توجه تمدن‌های مختلف بوده است (رضایی، ۱۳۹۸).

بررسی‌های باستان‌شناسی نشان می‌دهد که دشتستان از هزاران سال پیش، محل زندگی اقوام مختلف بوده و شواهدی از تمدن‌های عیلامی، هخامنشی و ساسانی در این منطقه یافت شده است (کاظمی و همکاران، ۱۴۰۰).

تپه‌های باستانی و محوطه‌های تاریخی و گورستان‌های باستانی و سنگ‌نوشته‌های پراکنده، نشان‌دهنده‌ی تاریخ پرفرازونشیب این منطقه هستند (نعمتی، ۱۳۹۷).

در دوران هخامنشیان، دشتستان یکی از مناطق مهم برای عبور کاروان‌های تجاری بوده و اسناد تاریخی حاکی از وجود مسیرهای بازرگانی فعال در این منطقه هستند (حسینی، ۱۳۹۵).

در دوره‌ی ساسانیان نیز، دشتستان از مناطق مهم نظامی و اقتصادی به شمار می‌رفته و بقایای آثار معماری برجای‌مانده، مانند آب‌انبارها و قلعه‌های تاریخی، گواه این امر هستند (فرهمند، ۱۳۹۶).

با ورود اسلام به ایران، دشتستان به عنوان یکی از مناطق مهم در گسترش اسلام مطرح شد. شواهد تاریخی نشان می‌دهند که این منطقه نقش بسزایی در پذیرش و نشر اسلام داشته است (قادری، ۱۳۹۸).

در دوره‌ی صفویان، دشتستان به دلیل قرارگیری در مسیر تجاری خلیج فارس، از نظر اقتصادی اهمیت دو چندان یافت و رونق بازارهای در این دوران چشمگیر بوده است (مرادی، ۱۴۰۱).

امروزه، دشتستان با وجود پیشرفت‌های صنعتی و کشاورزی، همچنان بخشی از هویت تاریخی خود را حفظ کرده است. کشاورزی و گردشگری فرهنگی از جمله حوزه‌هایی هستند که به توسعه‌ی اقتصادی منطقه کمک کرده‌اند (عباسی، ۱۴۰۰).

در سال‌های اخیر، با افزایش مطالعات باستان‌شناسی، بسیاری از محوطه‌های تاریخی این منطقه شناسایی و مورد حفاظت قرار گرفته‌اند (کریمی، ۱۴۰۲).

فصل اول

معرفی دشتستان

دشتستان با مساحت وسیع خود، یکی از شهرستان‌های مهم استان بوشهر محسوب می‌شود. این منطقه به دلیل شرایط اقلیمی مناسب، از دیرباز محل سکونت اقوام مختلف بوده است. دشتستان شامل دشت‌های گسترده، کوهستان‌های مرتفع و رودخانه‌هایی است که در تأمین منابع آبی و کشاورزی منطقه نقش مهمی دارند. اقتصاد این شهرستان بر پایه کشاورزی، دامداری و تجارت استوار بوده و محصولات مهمی مانند خرما در آن تولید می‌شود. علاوه بر این، دشتستان دارای فرهنگ غنی و آیین‌های سنتی متعددی است که از گذشته تاکنون حفظ شده‌اند.

در دوره قاجار، این منطقه به دلیل موقعیت استراتژیک خود، شاهد تحولات سیاسی و اقتصادی مختلفی بوده است. منابع تاریخی اشاره دارند که در این دوران، قیام‌ها و مقاومت‌هایی در برابر سیاست‌های حکومتی شکل گرفته و مردم دشتستان نقش پررنگی در این تحولات ایفا کرده‌اند (شریفی، ۱۳۹۹).

به‌ویژه در جریان جنگ جهانی اول و دوم، دشتستان به عنوان یکی از مراکز مقاومت مردمی علیه استعمارگران شناخته شد (حبیبی، ۱۳۹۷).

در حوزه آموزش و پژوهش، دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی در سال‌های اخیر تلاش‌های زیادی برای مستندسازی تاریخ و فرهنگ دشتستان انجام داده‌اند. برگزاری همایش‌ها و انتشار کتاب‌های پژوهشی درباره این منطقه، به شناخت هرچه بیشتر آن کمک کرده است (یزدانی، ۱۴۰۱).

علاوه بر این، رسانه‌های محلی و ملی نیز نقش مهمی در معرفی تاریخ و تمدن دشتستان ایفا کرده‌اند (سجادی، ۱۳۹۹).

دشتستان همچنین به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص خود، زیستگاه گونه‌های متنوع گیاهی و جانوری است. محیط زیست این منطقه، شامل دشت‌های پهناور، کوهستان‌ها، بستر مناسبی برای حیات وحش فراهم کرده است (رستمی، ۱۴۰۲).

در سال‌های اخیر، برنامه‌های حفاظتی متعددی برای حفظ گونه‌های بومی و منابع طبیعی این منطقه اجرا شده است (فتحی، ۱۴۰۱)

توسعه گردشگری فرهنگی و تاریخی در دشتستان، یکی از اهداف اصلی برنامه‌ریزان محلی و ملی بوده است. با مرمت آثار باستانی و توسعه زیرساخت‌های گردشگری، این منطقه توانسته است گردشگران زیادی را به خود جذب کند (احمدی، ۱۴۰۰).

در مجموع، دشتستان را می‌توان یکی از مناطق تاریخی و فرهنگی مهم ایران دانست که با گذر زمان، هویت خود را حفظ کرده و همچنان به عنوان یکی از نقاط برجسته در تاریخ ایران شناخته می‌شود (کریمی، ۱۴۰۲).

موقعیت جغرافیایی دشتستان و تأثیر آن در تمدن‌های باستانی

دشتستان یکی از مناطق مهم جنوب ایران است که موقعیت جغرافیایی ویژه آن تأثیر زیادی بر شکل‌گیری و توسعه تمدن‌های باستانی داشته است. این منطقه که در استان بوشهر واقع شده است، و شمال شرق به فارس، از غرب به خلیج فارس و از جنوب به دیگر شهرستان‌های استان بوشهر محدود می‌شود (نجفی، ۱۳۹۷).

دشتستان دارای اقلیمی گرم و خشک است که با توجه به نزدیکی به خلیج فارس، تأثیرات آب و هوایی خاصی را تجربه می‌کند (کاظمی، ۱۴۰۰).

منابع طبیعی این منطقه، از عوامل مهم در جذب اقوام و تمدن‌های باستانی بوده‌اند (احمدی، ۱۳۹۸).

نزدیکی دشتستان به خلیج فارس باعث شده است که این منطقه در طول تاریخ همواره مورد توجه تمدن‌های مختلف باشد.

شواهد باستان‌شناسی نشان می‌دهند که تمدن‌های عیلامی و هخامنشی در این منطقه حضوری فعال داشته‌اند (مرادی، ۱۳۹۴). کتیبه‌های به‌دست‌آمده از دوران هخامنشی نشان‌دهنده ارتباطات تجاری و نظامی این منطقه با دیگر بخش‌های امپراتوری ایران هستند (یوسفی، ۱۳۹۸).

از سوی دیگر، آثار به‌دست‌آمده از دوره ساسانی نیز حکایت از وجود مراکز اداری و نظامی در این منطقه دارد (کریمی، ۱۴۰۰).

دشتستان به دلیل موقعیت استراتژیک خود، همواره یکی از مراکز مهم در تحولات سیاسی و نظامی ایران باستان بوده است (محمدی، ۱۳۹۷)

آثار باستانی متعددی در دشتستان به دست آمده است که نشان دهنده قدمت تمدنی این منطقه است. از جمله این آثار می توان به قلعه های باستانی، کانال های آبیاری، پل های سنگی و بقایای شهرهای قدیمی اشاره کرد (نظری، ۱۳۹۹).

یکی از مهم ترین آثار باستانی این منطقه، کاخ چرخاب است که مربوط به دوران هخامنشیان است (سلیمانی، ۱۳۹۶).

این کاخ که احتمالاً یکی از کاخ های شاهنشاهی داریوش بوده است، نشان دهنده اهمیت این منطقه در دوره هخامنشیان است (بختیاری، ۱۳۹۸).

علاوه بر آن، وجود گور دخمه های سنگی در این منطقه نشان دهنده سنت های تدفینی خاصی است که در تمدن های باستانی این ناحیه رایج بوده است (طاهری، ۱۴۰۰).

کشاورزی یکی از مهم ترین عوامل در توسعه تمدن های باستانی دشتستان بوده است. خاک حاصلخیز این منطقه امکان کاشت محصولات متنوعی را فراهم کرده است. (زارعی، ۱۳۹۵).

از جمله محصولات اصلی این منطقه در دوران باستان می توان به گندم، جو، خرما اشاره کرد (حیدری، ۱۴۰۱).

تجارت نیز یکی از ارکان اصلی تمدن های باستانی در دشتستان بوده است. موقعیت جغرافیایی این منطقه که در مسیر ارتباطی بین فلات ایران و خلیج فارس قرار دارد، باعث شده است که همواره یکی از مراکز تجاری مهم محسوب شود (موسوی، ۱۳۹۸).

کالاهایی مانند محصولات کشاورزی، پارچه های دست بافت، سفالینه ها و فلزات از این منطقه به سایر نقاط صادر می شد (جعفری، ۱۳۹۷).

بسیاری از یافته های باستان شناسی، از جمله ظروف سفالی و مهرهای تجاری، نشان دهنده ارتباطات اقتصادی گسترده این منطقه در دوران باستان است (رحمانی، ۱۴۰۰).